

Först varför och vad, sedan hur. Några kommentarer till Lina Spjut

Jan Wiklund

Nordidactica

- Journal of Humanities and Social Science Education

2021:1

Nordidactica – Journal of Humanities and Social Science Education

Nordidactica 2021:1

ISSN 2000-9879

The online version of this paper can be found at: www.kau.se/nordidactica

Först varför och vad, sedan hur. Några kommentarer till Lina Spjut

Jan Wiklund

About the author: Jan Wiklund är läromedelsförfattare och förlagsredaktör på Capensis förlag AB, Falköping. Wiklund har arbetat som gymnasielärare i 15 år och som författare och redaktör de senaste 14 åren.

Läromedelsförlag och läromedelsförfattare får respons på sina läromedel från lärare, elever, föräldrar och intresseorganisationer. Det är mycket värdefullt. För förlag och författare är det också värdefullt att ta del av vetenskapliga arbeten som handlar om skola och därmed även läromedel.

Det är högst troligt att det råder konsensus bland elever, lärare, föräldrar, rektorer, forskare, läromedelsförfattare och läromedelsförlag att ett förlagsproducerat läromedel ska konkretisera nästintill allt som står i respektive kursplans centrala innehåll, men vilka krav går att ställa utöver det? I Spjuts studie undersöks förlagsproducerade läromedel utifrån hur de tolkat och implementerat de inledande kapitlen i *Lgr 11*. Det är problematiskt eftersom frågorna varför läromedelsförlag och läromedelsförfattare ska göra det och vad det sedan är som ska implementeras inte besvaras i artikeln.¹

Under rubriken forskningsproblem ställs två frågor.

- Vilka likheter och skillnader finns i omfattning och presentation rörande de fem nationella minoriteterna?

- Hur har *Lgr 11:s* inledande kapitel och kursplanernas innehåll tolkats och implementerats i de undersökta läromedlen? (s. 66)

För att på ett träffande sätt kunna besvara frågan om hur läromedelsförlag och läromedelsförfattare tolkat och implementerat *Lgr 11:s* inledande kapitel och kursplanernas innehåll anser jag att flera frågor bör besvaras först.

1. Vad innebär det att följa en läroplan?
2. Varför ska *Lgr 11:s* inledande kapitel implementeras?
3. Vad är det i *Lgr 11:s* inledande kapitel som ska implementeras?
4. Vem är det som ska implementera *Lgr 11:s* inledande kapitel?
5. I vilka läromedel ska innehållet implementeras?
6. Vilka förväntningar går det att ha på läromedel?
7. Har läromedelsförlag och läromedelsförfattare en gemensam intention?
8. Vilken urvalsmetod har använts?
9. Var är citaten från kursplanernas centrala innehåll?

Vad innebär det att följa en läroplan?

”Detta görs med utgångspunkten att läromedel är pedagogiska och didaktiska hjälpmedel (Spjut, 2018, s. 18), då läromedel har intentionen att följa läroplan och kursplan” (s. 61). I artikeln ges inget svar på vad det innebär att följa läroplanen. I slutet av artikeln står ”Med detta inte sagt att det är kunskaperna hos läromedelsförfattarna som brister, poängen är att alla uttolkare av läroplaner bör beakta hela läroplanen, inte enbart kursplanerna” (s. 78). I artikeln ges heller ingen förklaring till vad det innebär att beakta hela läroplanen eller hur följa och beakta förhåller sig till varandra.

¹ Sidhänvisningarna är relaterade till Spjuts artikel.

Varför ska *Lgr 11:s* inledande kapitel implementeras?

Varför ska ett läromedelsförlag producera ett läromedel för grundskolan som följer *Lgr 11:s* inledande kapitel? Några tänkbara svar skulle kunna vara att Skolverket bett läromedelsförlagen att göra det eller att det finns en efterfrågan på läromedelsmarknaden. Det närmaste svaret på den frågan som ges i artikeln är ”då läromedel har intentionen att följa läroplan och kursplan” (s. 61). I artikeln ges dock inga belägg för att läromedel har ”intentionen” att följa *Lgr 11:s* inledande kapitel.

Vad är det i *Lgr 11:s* inledande kapitel som ska implementeras?

Vad är det i *Lgr 11:s* inledande kapitel som ska implementeras i ett förlagsproducerat läromedel? Genom att inte reda ut vad det är av allt som står i *Lgr 11:s* inledande kapitel som ska implementeras i ett läromedel och vad som inte ska implementeras i ett läromedel lämnas läsaren i osäkerhet.

Vem är det som ska implementera *Lgr 11:s* inledande kapitel?

Vems ansvar är det att de inledande kapitlen i *Lgr 11* implementeras i undervisningen? Är det rektorns ansvar eller är det respektive lärare på skolan? Den här otydligheten bör redas ut innan frågan ställs om vilken roll läromedlen har i implementeringen.

I vilka läromedel ska innehållet implementeras?

I vilka läromedel ska *Lgr 11:s* inledande kapitel implementeras? Det besvaras inte i artikeln. Ska alla läromedel implementera allt i *Lgr 11:s* inledande kapitel? Om ”intentionen” hos läromedel är att följa *Lgr 11:s* inledande kapitel äger ju följande påstående giltighet. Ett kemiläromedel ska ge kunskaper om de nationella minoriteterna för att det står så i *Lgr 11:s* inledande kapitel. Det verkar inte rimligt.

”Variationerna mellan läromedlen är alltså stora, och även om *Lgr11* delvis ger spretiga direktiv rörande främst kultur, bör kanske ett läromedel på marknaden ändå minst efterleva kursplanen i ämnet, vilket innebär att de nationella minoriteternas historia, språk och religion ska tas upp” (s. 79). Här blir det förvirrande eftersom ingen kursplan nämner de nationella minoriteternas religion. Det poängteras också ”Att religionsläromedel inte tar upp att samer och judar (och inte heller nämner att romer, sverigefinnar eller tornedalingar) är nationella minoriteter kan visserligen förklaras genom att det inte står i kursplanen för religionskunskap” (s. 71). Historia och språk täcks in av kursplanerna i historia respektive svenska. Däremot går det inte att påstå att ett läromedel i till exempel samhällskunskap, religionskunskap eller kemi minst ska ta upp minoriteternas historia, språk och religion eftersom de inte finns beskrivna i just deras kursplaner.

Det skulle vara orimligt om alla förlagsproducerade läromedel i svenska, historia, geografi, religionskunskap och samhällskunskap skulle ta upp det som står i *Lgr 11:s* inledande kapitel, det vill säga de nationella minoriteternas kultur, språk, religion och historia.

Vilka förväntningar går det att ha på läromedel?

Det är läraren som konkretiserar kursplanens centrala innehåll för eleverna. Läromedlet är ett hjälpmedel för att underlätta lärarens arbete och utifrån lärarens instruktioner kan eleverna använda läromedlet på ett klokt sätt. I artikeln finns flera exempel på realistiska förväntningar på vad ett läromedel ska åstadkomma.

”Huvudfrågorna i föreliggande studie rör hur läromedel tolkat och implementerat läroplanens (*Lgr11s*) direktiv...” (s. 61)

”Detta görs med utgångspunkten att läromedel är pedagogiska och didaktiska hjälpmedel (Spjut, 2018, s. 18), då läromedel har intentionen att följa läroplan och kursplan.” (s. 61)

”De [Läromedel] är också hjälpmedel som genomgått pedagogisk och didaktisk bearbetning i syfte att undervisa eleven utifrån läroplanens anvisningar och direktiv.” (s. 61)

”Fokus i studien är läroböckers tolkning av de skrivningar om nationella minoriteter som finns i Läroplan för grundskolan 2011, *Lgr11*.” (s. 61)

”Läromedel ska, utöver att utveckla kunskaper och färdigheter inom skolämnet, även befästa identiteter och legitimera maktförhållanden i samhället (Ammert, 2011, s. 33).” (s. 62)

”Ovanstående inledning ringar in läromedlens roll och uppdrag som pedagogiska och didaktiska hjälpmedel.” (s. 66)

”Läromedel har som uppgift att förklara relativt komplicerade saker för en specifik åldersnivå...” (s. 74)

Av ovanstående citat framgår det att ett läromedel ska tolka, implementera, ha en intention, undervisa elever, utveckla kunskaper och färdigheter inom skolämnet, ha ett uppdrag att vara pedagogiska och didaktiska hjälpmedel samt en uppgift att förklara. Många av de här egenskaperna går att tilldela en lärare, men inte ett läromedel.

Har läromedelsförlag och läromedelsförfattare en gemensam intention?

En annan aspekt är vilka intentioner läromedelsförlag respektive läromedelsförfattare har med läromedel. De här två aktörerna kan ha väsensskilda intentioner. I en marknadsekonomi, där det finns konkurrerande läromedelsförlag, är överlevnad och vinst av större intresse för ett läromedelsförlag än att vara Skolverkets förlängda arm. Det ligger i marknadsekonomins natur. Läromedelsförfattare kan i sin tur också ha mycket olika drivkrafter. Därför är det problematiskt att, utan att ge några som helst belegg för det, hävda att ”läromedel har intentionen att följa läroplan och kursplan.” (s. 61)

Vilken urvalsmetod har använts?

I artikeln definieras inte vad ett läromedel är. Urvalet beskrivs med ”Studiens källmaterial utgörs av 56 grundskoleläromedel i skolämnen geografiska, historia, religionskunskap, samhällskunskap och svenska” (s. 61). I studien har dock övningsböcker och lärarhandledningar valts bort utan förklaring. Att enbart välja ut en

del av det läromedel som förlag och författare erbjuder för en kurs, utan att förklara varför, gör att slutsatserna som görs minskar i trovärdighet.

Var är citaten från kursplanernas centrala innehåll?

I artikeln finns inga formuleringar från kursplanernas centrala innehåll. Hur ska läsaren då kunna veta hur kursplanerna implementerats?

Varför och vad - en sammanfattning

I slutet av artikeln står det att ”Skillnaderna studien visar på består i att de studerade läromedlen i huvudsak fokuserar på läroplanernas kursplaner, men mer sällan på direktiven i läroplanens inledande kapitel, vilket medför att studiens läromedel i flera fall inte implementerat direktiven om nationella minoriteter från *Lgr11:s* inledande kapitel” (s. 77). Det problematiseras med ”Främst uppkommer också frågor om upplägget med *Lgr11:s* olika kapitel där implementeringen i läroböckerna främst gäller kursplanerna, inte de övriga kapitlen” (s. 80). Resonemangen som förs här i slutet av artikeln visar med stor tydlighet att frågan vad läromedelsförlag och läromedelsförfattare ska implementera av det som står i *Lgr 11:s* inledande kapitel bör besvaras först innan hur-frågan ställs. Det görs inte i artikeln.

Källa

Spjut, Lina (2020). ”Nationella minoriteter i grundskolans läromedel 2011–2019”, i *Nordidactica* 2020:4, s. 59-87.